

**შალვა ამირეჯიბი – ქართული ემიგრანტული
მწერლობის წარმომადგენელი**

მე-20 საუკუნის ქართველ ემიგრანტთა შორის საკმაოდ ბევრი იყო გატაცებული მწერლობით, რომელთა შემოქმედებამ არა მარტო ქართული ლიტერატურული საზოგადოების ფართო აღიარება მოიპოვა, არამედ უცხოელთა დიდი მოწონებაც დაიმსახურა. ამ თვალსაზრისით განვიხილავთ შალვა ამირეჯიბის შემოქმედებას.

შალვა ამირეჯიბმა პუბლიცისტურ წერილებში დოკუმენტური სიზუსტითა და ემოციური შთაბეჭდაობით ასახა ის მოვლენები, რომლებიც მე-20 საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს ისტორიის სისხლხორცეულ ნაწილად არის დამკვიდრებული. გარდა შემოქმედებითი საქმიანობისა, შალვა ამირეჯიბი აქტიურ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ მოღვაწეობასაც ეწეოდა.

შალვა ამირეჯიბი დაიბადა 1887 წელს, გორის მაზრის სოფელ ხურვალეთში, დედუღეთში, სადაც თავადი გიორგი ამირეჯიბი, შალვას მამა, ზედსიძედ იყო შესული მეუღლის – თავად მალაღაშვილის ოჯახში. შალვას გარდა, გიორგისა და სოფიოს სამი შვილი ჰყოლიათ: ანასტასია (1885-1968 წწ.), – გერონტი ქიქოძის მეუღლე, ცაცა (1889-1975წწ.), ქართული კინოსა და თეატრის ცნობილი მსახიობი და ირაკლი (1891-1938 წწ.) – მამა ჭაბუა, ნათია და როდამ ამირეჯიბებისა (შარაძე, 1991: 215).

მომავალ პოეტს წერა-კითხვა ოჯახში დედამ სოფიომ, მალაღაშვილის ასულმა, შეასწავლა.

თბილისის სათავადაზნაურო ქართულ გიმნაზიაში სწავლის დროს შალვა ამირეჯიბს არ აკლებდა მზრუნველობას გიმნაზიის დირექტორი ექვთიმე თაყაიშვილი. შალვა ამირეჯიბმა გიმნაზიაში სწავლის დროსვე დაიწყო ლექსების წერა, მაგრამ ბეჭდვას ვერ ბედავდა. ამასთან, იგი გაიტაცა რევოლუციურმა მოძრაობამ, ამიტომ, დაპატიმრების შიშით, მშობლებმა საზღვარგარეთ წასვლა ურჩიეს. 1906 წლის გაზაფხულზე შალვა ამირეჯიბი უმაღლესი განათლების მისაღებად ევროპაში გაემგზავრა: ვარშავისა და ბერლინის გაე-

ლით იგი ჩავიდა ვენაში და ლექციებს ისმენდა იქაურ უნივერსიტეტში.

დედისა და დისადმი ვენიდან გამოგზავნილი მისი წერილებიდან, რომელიც გ. შარაძის ზემოსხენებულ წიგნშია გამოქვეყნებული, ნათლად ჩანს, ეკონომიკურად როგორ მძიმე პირობებში უწევდა ცხოვრება უცხოეთში წასულ მწერალს. 1907 წელს დისადმი გამოგზავნილ ერთ-ერთ წერილში წერს: „დედას ამბავი შემატყობინეთ, მამაჩემი რაღას იქმს: უთხარით პალტოს ფული გაღესოს, თორემ ჩემი პალტოთი ორი კვირის შემდეგ აღარ დაიდგომება. იტყვიო, სახლში იჯექი და არ შექცივო, მაგრამ სახლში უფრო ეცივება, რადგანაც ცეცხლის დასანთები უნდა ცალკე ვიხადო და მე რომ ყოველდღე ცეცხლი ვანთებინო, სადილის ფულიც აღარ დამჩნება. როგორც ვატყობ, ცხოვრება აქ არც ისე იაფია... ნახევრად მშიერი ვარ, ვერა ვძღები. რესტორანში ძვირია და უნივერსიტეტის სასაძილოში კი ნება არა მაქვს, როგორც არა სტუდენტს“.

როგორც შალვა ამირეჯიბის ავტობიოგრაფიული მონათხრობიდან ირკვევა, მძიმე მატერიალური მდგომარეობის გამო, 1909 წლის ბოლოს მწერალი იძულებული გამხდარა სამშობლოში დაბრუნებულიყო, რის შემდეგაც იგი ენერგიულად ჩაება ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და ლიტერატურულ ცხოვრებაში. 1909-1910 წლებში მან აქტიური მონაწილეობა მიიღო ჟურნალ „ერის“ გამოცემაში (რედაქტორი პეტრე სურგულაძე). ეს პერიოდული გამოცემა, ცენზურული დევნისაგან თავის არიდების მიზნით სხვა სახელწოდებებითაც გამოდიოდა, „ჩვენსი ერი“, „ქართველი ერი“, „საქართველოს მოამბე“.

შალვა ამირეჯიბი აღნიშნული ჟურნალისა და მის ირგვლივ შემოკრებილ ეროვნულ მოღვაწეთა წრის აქტიური წევრი ხდება. იმპერიული ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლისა და მკვეთრად გამოხატული ეროვნულ-დემოკრატიული იდეების გამო შალვა ამირეჯიბი 1910 წელს დააპატიმრეს და მეტეხის ციხეში ჩასვეს. ამ ფაქტის შესახებ დაკავშირებით სოციალისტ-ფედერალისტთა ცნობილი წარმომადგენელი გიორგი ლასხიშვილი წერდა: „სარდაფის“ კარი გაიღო და ორი კაცი ჩამოგზავნეს. ერთი იყო მაღალ-მაღალი, შავ სერთუკში გამოწყობილი, თავზე პატარა ცილინდრით; მე ვიღაც უცხოელი მეგონა: უკან დაბალი ტანის ახალგაზრდა მოსდევდა, რომელიც ჟანდარმებს აგინებდა, რაღაცას ჰკითხავდა მაღალ-მაღალ პატიმარს. პატარა ხნის შემდეგ მაღალი კაცი მომიახ-

ლოდა და პაპიროსის მოკიდება მთხოვა. როცა ჩემსკენ დაიხარა, მხოლოდ მაშინ ვიცანი, რომ ეს იყო შალვა ამირეჯიბი. ხმა არ გავეცი. გავიდა ნახევარი საათი. „სარდაფი“ კვლავ გაიღო, ახალგაზრდა ზევით გაიწვიეს, როცა მარტო დავრჩით, შალვამ მითხრა: ეს ვიღაც ჯაშუში აგადვენეს, ალბათ იმის გასაგებად, თუ როგორ შევხვდებოდით ჩვენ ერთმანეთს და რას ვილაპარაკებდითო. მაცნობა, აგრეთვე, რომ ბევრი ჩვენები დაეტუსალებინათ იმ დამეს. სხვათა შორის მას დაენახა სამსონ ფირცხალავა, მიხეილ ადამაშვილი (ჯაგახიშვილი), შაქრო ბილანიშვილი და სხვები“ (დასხიშვილი, 1992: 230).

პატიმრობიდან გათავისუფლებულ მწერალს განახლებული ძალით გაუგრძელებია ბრძოლა რუსეთის კოლონიური უღლისაგან საქართველოს გასათავისუფლებლად. რევაზ გაბაშვილის ცნობით, შალვა ამირეჯიბი იყო ეროვნულ-დემოკრატიული მიმართულების ჟურნალ „კლდის“ ერთ-ერთი აქტიური თანამშრომელი (დაარსდა 1912 წელს რ. გაბაშვილის რედაქტორობით), სადაც იგი „ფარსმან-ფარუხის“ ფსევდონიმით იბეჭდებოდა. 1915 წლიდან შალვა ამირეჯიბი გახდა გაზეთ „სამშობლოს“ და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის მთავარი ორგანოს გაზეთ „საქართველოს“ მუდმივი ავტორი.

შალვა ამირეჯიბის მეგობრული ურთიერთობა ჰქონია დამყარებული „ცისფერყანწელთა“ ლიტერატურული ჯგუფის წევრებთან (გ. ლეონიძე, პ. იაშვილი, ტ. ტაბიძე). სახელდობრ, მისი ორი ლექსი „მასკარადი“ და „ლეკური“ დაბეჭდილია 1919 წელს ქუთაისში გამოცემულ „ახალი პოეზიის ანთოლოგიაში“.

1920 წელს გამოვიდა მისი ერთ-ერთი პოეტური კრებული „მინანქრების“ სახელწოდებით.

შალვა ამირეჯიბმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის შექმნის საქმეში. იგი იყო სპირიდონ კედიას, რევაზ გაბაშვილის, გიორგი გვაზაგას, ალექსანდრე ასათიანისა და ამ პარტიის სხვა თვალსაჩინო წარმომადგენლების აქტიური თანამშრომელი და თავისი დროისათვის ფრიად აქტიური პოლიტიკოსი. ამის დადასტურებაა თუნდაც ის ფაქტი, რომ შალვა ამირეჯიბი იყო 1917 წლის 4-16 ივნისს თბილისში გამართული ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის დამფუძნებელი ყრილობის ერთ-ერთი ორგანიზატორი (გრძელიძე, 1998: 105).

მაგალითად, „კლდის“ 1912 წლის მე-8 ნომერში დაბეჭდილ წერილში „დიდებული ადამიანი“ შალვა ამირეჯიბმა მსჯელო-

ბის საგნად აქცია აკაკი წერეთლის დამარცხება 1912 წელს ქუთაისის გუბერნიაში, საჩხერეში, გამართულ სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნებში. ამ ფაქტით გულნატკენ და შეურაცხყოფილ მწერალს ეს მოვლენა მისთვის ჩვეული ენამახვილობით შეუფასებია: „უზომოდ მიხარია, - მასაც მოვესწარი, რომ ჩემს სამშობლოში ყველაზე უდიდესი მე აღმოვჩნდიო“ (ასათიანი, 1953: 477).

აღსანიშნავია ვაჟა-ფშაველას გარდაცვალებასთან დაკავშირებით გაზეთ „სამშობლოს“ 1915 წლის 29 ივლისის ნომერში გამოქვეყნებული წერილის ფრაგმენტი: „ღარიბი ჩოხა, ჩვეულებრივი სახე სადა ქართველისა და ავადმყოფი, მუდამ აცრემლებული თვალი. განა ეს სურათი არ არის მთელი საქართველოსი?.. მისი სიკვდილი ბუხარში ჩამქრალ ცეცხლსა ჰგავს, რომლისაგან ყველა სითბოს ვღებულობთ... მისი სიკვდილით ჩვენ მოგვაკლდა ეს სითბო და ერთი ხმით მაინც შემცირდა ის ძახილი, რომელიც ტანჯვაში და უბედურებაში მყოფ ერს ახალისებდა მომავლისათვის ბრძოლაში“ (ამირეჯიბი, 1998: 226).

შალვა ამირეჯიბის პოეტური მემკვიდრეობა რაოდენობრივად მცირეა. იგი თბილისში 1920 წელს გამოცემული ლექსების ერთადერთი კრებულის, „მინანქრები“, და პრესაში გამოქვეყნებული რამდენიმე პოეტური ნაწარმოების ავტორია. აქვე უნდა მოვისხენიოთ გ. ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდში დაცული მისი გამოუქვეყნებელი ლექსებიც, რომელთა რჩეული ნიმუშები იზა ორჯონიკიძის რედაქტორობით მუზეუმის საგამომცემლო განყოფილების მიერ 1997 წელს გამოცემული შალვა ამირეჯიბის ორტომეულის პირველ ტომშია დაბეჭდილი.

მიუხედავად იმისა, რომ შალვა ამირეჯიბის პოეზია განსჯის საგნად არასოდეს ქცეულა, პოეტის თანამედროვეებს შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ ის ტენდენციები, რითაც მისი შემოქმედება ხასიათდებოდა. ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა ის შეფასებები, რომლებიც შალვა ამირეჯიბის პოეზიას დემნა შენგელაიამ და გერონტი ქიქოძემ მისცეს. მათი თქმით, შალვა ამირეჯიბი ქართულ პოეზიაში „დაგვიანებული მაყარი“ (დემნა შენგელაია) და „დაგვიანებული რომანტიკოსი“ (გერონტი ქიქოძე) იყო.

შალვა ამირეჯიბის გატაცების საგანი და მისი პოეტური მიზის შთაგონება იყო ბრწყინვალე მსახიობი ქალი ვერიკო

ანჯაფარიძე. 1919 წელს მან იგი ცოლად შეირთო და არაერთი შესანიშნავი ლექსი მიუძღვნა.

„უამი ტრფობის და ნაზ გრძნობათა უკვე წავიდა,
გაქრა ოცნება, ჩაიფერფლა ცეცხლი ღვთიური,
ადარ მაქვს რწმენა, დროსა ძნელს რომ ნუგეშს მაწვდიდა,
თვალს მიეფარა უკვე სახეც შენი ციური.“

ან კიდევ:

„თქვენ სიყვარულზე მითხარით „არა“
და მომიხურეთ გულის კარები,
მაგრამ მე მაინც ტკბილ არმადანად
მოგართვით ღურჯი მინანქარები.“

(ამირეჯიბი, 1997: 22).

ვერიკო ანჯაფარიძისადმი რომანტიკული სიყვარულის სენტიმენტალიზებული გრძნობა ყველაზე მეტად ავლენს შ. ამირეჯიბის პოეზიის ლირიკული გმირის ინტიმურ ბუნებასა და პიროვნულ ემოციებს.

შ. ამირეჯიბის პოეზიაში საკმაოდ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი მიძღვნილი ხასიათის ლექსებს. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა მიხაკო წერეთლისადმი მიძღვნილი ლექსი, რომელიც უცხო ქვეყნის იძულებით ბინადრად ქცეული დიდი მამულიშვილის სულიერი ობლობისა და სასოწარკვეთის გამომხატველი პოეტური ელემენტია. გავიხსენოთ ფრაგმენტი ნაწარმოებიდან:

„რამდენი იყო მაშინ ჩვენი ნორჩი ჭაბუკი,
ღამაზი სულით, გულით წმინდა, ურჩი ბედისა,
ადარ გაისმის ბრძოლის ველად იმათი ბუკი,
ბევრმა სთქვა უკვე სამწუხარო მღერა გედისა.“

(ამირეჯიბი, 1997: 17-18).

მართალია, მისი ლექსების საშემსრულებლო ოსტატობის ხარისხი დახვეწილი არ არის, მაგრამ მკითხველი მაინც შეიგრძნობს იმ მადლს, რითაც პოეტის ლირიკის საუკეთესო ნიმუშები გამოირჩევიან.

ემიგრანტობის პერიოდში შ. ამირეჯიბის შემოქმედებითი მოღვაწეობის უმთავრეს სფეროს პუბლიცისტიკა და ესეისტიკა წარმოადგენს.

მისი პუბლიკაციებიდან კარგად ჩანს „ქართული მენშევიზმი.“ აი, რას წერს უსაზღვროდ აღშფოთებული შ. ამირეჯიბი ერთგან: „...ჩვენი საქმე უცხოეთში ამ მენშევიკური ხელით კეთდებოდა. მაშასადამე, ყველას უნდა ეფიქრა, შინაურსაც და

გარეულსაც და მეტადრე გარეულს, რომ საქართველოში არც პარტია არსებობდა მენშევიკურის გარდა, არც კაცი ამ მახეზარი ხალხის თვინიერი! ჩვენს პარტიას ეს უსივებდა გულს!..“ (ამირეჯიბი, 1998:104).

ჩვენი აზრით, მწერლის უმთავრეს სულისკვეთებას ქართულ პოლიტიკურ პარტიებს შორის იმხანად რეალურად არსებული ვითარების კრიტიკულად განსჯა-გაანალიზება განაპირობებს. აღნიშნული პუბლიკაციით მწერალი კიდევ ერთხელ შეეცადა მკითხველისათვის არა მარტო შექმნილი მდგომარეობის მთელი სირთულეები აეხსნა, არამედ ქართველი საზოგადოებისათვის ამ მდგომარეობიდან გამოსასვლელი გზაც შეეთავაზებინა.

შ. ამირეჯიბი აღშოფოთებას ვერ მაღავეს იმის გამო, რომ დამოუკიდებლობა აღდგენილი ქვეყნის სათავეში ისტორიულმა სიტუაციამ ის პარტია მოახვედრა, რომლის მესვეურებსაც დამოუკიდებლობის აზრი გუნებაში არასოდეს ჰქონიათ.

შ. ამირეჯიბი ვერ შეურიგდა ბოლშევიკურ ოკუპაციას და ქაქუცა ჩოლოყაშვილის რაზმთან ერთად ტყეში გავიდა, მაგრამ 1924 წლის ცნობილი ამბოხების წარუმატებლობის შემდეგ, იგი იძულებული გახდა 1925 წელს უცხოეთში გახიზნულიყო, სადაც გაიშალა მისი მრავალმხრივი ლიტერატურულ-მხატვრული შემოქმედება და პოლიტიკური მოღვაწეობა.

შ. ამირეჯიბი გარდაიცვალა ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ, 1943 წლის ივლისში, პარიზში. დაკრძალულია სენტ-უანის სასაფლაოზე, სადაც, სხვათა შორის, განისვენებენ აკაკი წერეთლის ქვრივი ნატალია ბაზილევსკაია-წერეთლისა და ერთადერთი ვაჟი – ალექსი წერეთელი.

მწერლის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით გამოქვეყნებულ წერილში ქართული ემიგრაციის ცნობილმა წარმომადგენელმა ვიქტორ ნოზაძემ შ. ამირეჯიბს თავისი თაობის ისტორია უწოდა. მისი თქმით, „შ. ამირეჯიბი ნაზი ბუნების კაცი იყო, ოღონდ მძიმედ დატვირთული საქართველოზე ფიქრით. კამათში თუ საუბარში, კრებაზე თუ სუფრაზე, სახლში თუ ქუჩაში – მისი საგანი იყო მარად ქართული საკითხები“ (ნოზაძე, 1930: 210).

გამოყენებული ლიტერატურა:

ამირეჯიბი, 1997 - ამირეჯიბი შ., თხზულებანი, წიგნი პირველი, გამომც. „დიოგენე“ და გამომც. „არსი“, თბ., 1997.

ამირეჯიბი, 1998 - ამირეჯიბი შ., თხზულებანი: წიგნი მეორე, გამომც. „დიოგენე“ და გამომც. „არსი“ თბ., 1998.

ასათიანი, 1953 - ასათიანი ლ., ცხოვრება აკაკი წერეთლისა, თბ., 1953.

გრძელიძე, 1998 - გრძელიძე რ., საქართველოს პოლიტიკური პარტიების ისტორია (1910-1924), თბ., 1998.

ლასხიშვილი, 1992 - ლასხიშვილი გ., მემუარები, თბ., 1992.

ნიკოლეიშვილი, 2006 - ნიკოლეიშვილი ა., ქართული ემიგრანტული მწერლობა, თბ., 2006.

შარაძე, 1991 - შარაძე გ., უცხოეთის ცის ქვეშ, ტ. 1, თბ., 1991.

შარაძე, 1993 - შარაძე გ., უცხოეთის ცის ქვეშ, ტ. 3, თბ., 1993.

Maia Ivanidze

SHALVA AMIREJIBI - THE REPRESENTATIVE OF GEORGIAN EMIGRANT LITERATURE

Summary

Shalva Amirejibi is one of the most important personalities among the Georgian emigrants of the XXc. His creations are widely recognized not only by the Georgian literary society but they are well known among foreigners as well.

Great attention in his poetry is given to the poems dedicated to someone. Very interesting is a poem dedicated to Mikhako Tsereteli which is the poetic elegy of a great patriot expressing his spiritual loneliness and suffering.

Victor Nozadze, a prominent representative of Georgian emigration called Shalva Amirejibi “History of his generation”.